

hó alatt jóval színesebb valóság rejtőzik, s az örmény nép tragédiája is az el- és kibeszélhető múlt része lesz egyszer.

PÁPAY GYÖRGY

(Fordította Ladányi Katalin,
Ulpinus-ház Kiadó, Budapest, 2005,
340+380 oldal, 3980 Ft)

VLAGYIMIR ODOJEVSKIJ:

Az improvizátor

Egy éve jelent meg *Az improvizátor* című, Vlagyimir Odojevskij néhány elbeszélését magában foglaló kötet, amely az életmű kilenc darabját (*Beethoven utolsó kvartettje, Az improvizátor, Igosa, Sebastian Bach, A szilfid, Az orlachi parasztlány, A névtelen város, A kozmoráma, A 4338-as év*) és a szövegekhez kapcsolódó jegyzeteket tartalmazza, valamint mindezek mellett még egy rendkívül színvonalas, az egész életművet igen részletesen bemutató utószót, átfogó kommentárokkal, alapos textológiai apparátussal együtt. A könyv újdonsága, hogy az orosz romantika jeles alakjának szépirodalmi írásából készült válogatást most tarthatja először kezében a magyar nyelvű olvasó.

A szerző Vörösmarty kortársa, igazi „reneszánsz” személyiség: író, esztéta, zeneszerző, az orosz zenetu-

domány egyik megalapítója, filozófus, magas rangú állami tisztviselő, akinek érdeklődési köre kiterjedt a korabeli természettudományos és technikai eredményekre is. Megalkotta hazájában műfajilag egyedülálló ciklusát, az *Orosz éjszakákat*, elsőként publikált romantikus fantasztiikus elbeszéléseket, gazdagította a csekély számú orosz utópikus irodalmat. Szövegein erőteljesen érezhető E. T. A. Hoffmann hatása; mindkettőjüket foglalkoztatta az okkultizmus, a rejtett, természetfölötti, szellemi világgal való kapcsolatteremtés lehetősége. Odojevskij kedvelte a misztikus gondolkodókat (Paracelsus, John Pordeck, Swedenborg, Louis-Claud Saint-Martin), Ázsia iránti érdeklődése, az indiai irodalom tanulmányozása és a hinduizmus befolyása megfigyelhető néhány elbeszélésében (*Az orlachi parasztlány, A kozmoráma*).

A novellák középpontjában a művészlét problematikája áll. A Schlegel testvérek által meghirdetett progresszív egyetemes költészetet a szerző a zenében látja megvalósíthatónak. Műveiben találkozunk a 18–19. század nemzedékeinek kérdésével, azzal, hogy szabad-e a művészetet megélhetésre használni, vagy ez szükségszerűen a pozitív tehetség démonizálódásához vezet.

Az elbeszélések hősei a reális és a természetfölötti valóság határán mozognak. Az egyszerre két világba tartozás tudata Odojevskijt mind

magánéletében, mind társadalmilag érintette (arisztokrata származásúként demokratikus nézeteket is vallott, kiállt például a jobbagyfelszabadítás mellett). A fantasztikus novellák szereplői olyan lélekállapotokban jelennek meg, amelyek alkalmasak arra, hogy a hősök a fantasztikust reálisnak tekintsék, és fordítva. Ilyenek az álmok, az előérzetek, az alvajárás, a távoli helyen történő vagy múltbeli, jövőbeli események érzékelése, a hipnózis. Odojevskijnél a személyiség belső kettéhasadásának motívuma (hasonmás/dvojnyik-kérdés) tragikus jelleget ölt. A határátlépések miatt az egyéni szabadság korlátainak megítélése is bizonytalanná válik, ez Gogolnál és főleg Dosztojevskijnél lesz fontos téma. A földi világ minden esetben örültnek vagy bolondnak tartja az ilyen hősöket.

Ízelítőül megemlítiük a címadó novellát, *Az improvizátort*, melynek főszereplője is művész, költő, aki a látásában fertőződik meg. A novella témája ősi toposzra épül: a munka nélküli sikerek csábításában elbukik a főszereplő, aki ezek mellé megkapja „ajándékul” a mindent látás képességét is. A történet párhuzamba állítható a bűnbeeséssel: a mindent látás Isten attribútuma, az ember számára nem bírható teherrel jár. A gonosz szellemi hatalommal kapcsolatba került költő-improvizátor „működésének” szükségszerű következménye a pusztulás, mind má-

sokra, mind önmagára nézve. A novella alapgondolata kapcsolódik Goethe *A búvészinas* és Gogol *Az arckép* című műveinek problematikájához: a palackból kiszabadított szellem, az életre keltett Gonosz garázdálkodása a világban.

A könyv magyar nyelven való megjelentetése igazi hiánypótlás. Kár, hogy Magyarországon nem, vagy alig ismerik nevét, hiszen Odojevskij életművével méltán kiérdemelte, hogy hazájában és külföldön is elismerjék jelentőségét.

GEDEON SAROLTA

(Fordította Antal Magdolna, szerkesztette Zöldhelyi Zsuzsa, Eötvös József Kiadó, Budapest, 2005, 197 oldal, ármegejelölés nélkül)

ALEŠ ŠTEGER:

Protuberancia

Sokat emlegetett közhely, de mégsem tudjuk eléggé komolyan venni és megfogadni: nekünk innen Magyarországról az út Európába szomszédainkon, a szomszédos népeken, kultúrákon keresztül vezet. Ezt nem lehet sem kikerülni, sem átugrani. A nagybetűvel jelzett Világirodalomnál – ahová a német, francia, angol, dél-amerikai szerzőket soroljuk – sokkal fontosabb lenne, hogy ismerjük közvetlen szomszédaink iro-